

## BERDAQ BAQSI MEKTEBINEN SHIQQAN BAQSILARDIŇ ATQARIWINDAĞI QOSIQ NAMALAR

**Bazarbaev Ruslan**

Folklor hám etnografiya tálim baǵdarı 1-kurs studentı

**Qudenov Ruslan**

Ilmiy basshi: Folklor hám etnografiya kafedrası oqıtıwshısı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15732596>

**Anotatsiya.** *Bul maqalada Berdaq baqsi mektebinen shiqqan baqsilardiŇ atqariwindagi qosiq namalar haqqında sóz etilgen.*

**Gilt sózler:** muzika, mádeniyat, kórkem-óner, teks, nama, sázende.

## MELODIES AND SONGS PERFORMED BY THE BAKHSHIS FROM THE BERDAQ BAKHSHI SCHOOL

**Annotation.** *This article discusses the melodies and songs performed by the bakhshis from the Berdaq bakhshi school.*

**Keywords:** music, culture, art, text, melody, musician.

## МЕЛОДИИ И ПЕСНИ В ИСПОЛНЕНИИ БАХШИ ШКОЛЫ БАХШИ БЕРДАК

**Аннотация.** *В статье рассматриваются мелодии и песни в исполнении бахши школы бахши Бердак.*

**Ключевые слова:** музыка, культура, искусство, текст, мелодия, музыкант.

Belgili alim Qabil Maqsetov “Dastanlar, jirawlar, baqsilar” atli kitabında

Biz “Ashiq Nájep” dastaniniŇ Qaraqalpaqsha versiyasiniŇ payda bolıwın Berdaq baqsi atı menen baylanıstıradi ekenbiz, al qaraqalpaq xalıq poeziyasındaǵı “Qız Munayım” atlı qosıqtı onıŇ qaraqalpaqsha orginal teksti menen namasında shubhasız Berdaq baqsi atına ótkeriwge boladı. Usı qosıqtıŇ tekstinde, namasında Berdaqtan úlgi bolıp Hurlımangá jetken. Hurlıman bul qosıqtı ózinshe jetilistirip Qarajangá miyras etip qaldırǵan. Qarajan baqsiniŇ ózide bul qosıqtıŇ sózinde, namasında birinshi aytqan Berdaq bolǵan anamız sóy dep aytatuǵın edi. Al Hurlıman bolsa ózinshe bir usıl menen aytatuǵın edi, dep maqullaytuǵın edi. Al óziniŇ aytqan “Qız Munayım” namasın solardıŇ úlgisi dep tastıyıqlaytuǵın edi. Qarajan baqsiniŇ aytıwına qaraǵanda Hurlıman bir neshe namalarda qosıq aytqan, biraq onıŇ eŇ jaqsı kórgen namaları “Qız Munayım” “Sanalı keldi” bolǵan.

HurlımannıŇ eŇ jaqsı kórip aytatuǵın dastanlariniŇ biri “Góroǵlı” dastaniniŇ “Bázirgen”, “Qirmandalı” bólimleri bolǵan.

Berdaq baqsi mektebine harakterli bolǵan batırlıq, mártlik doslıqtı jırlaw HurlımannıŇ repertuarında “Bázirgen” dastaniniŇ Qarajan baqsiniŇ eslewinde “Bázirgen” dastanında aytilatuǵın AysultannıŇ “Bunnan keter bolsam ata Bázirgen diydar qiyametke qalsa náylermen ǵısh jigıter, Bázirgendi náylediŇiz”, “Baslı meni qanxorimniŇ eline”, “Góroǵlıni bilermiseŇ”, “Aǵam topraq bolǵan jayǵa jetistim” degen qosıqların, sondayaq GóroǵlıniŇ “On segiz arshın at mindim, attan armanım qalmadı”, “Zor Bázirgenge ushradım, “Námárt Góroǵlı men boldım”, “Yıǵlama Aysultan aǵaŇ bolayın”, BázirgenniŇ “Márt oǵlıman, “Bir basqa bir ólim bardi, qosıqların Hurlıman jan endirip aytatuǵın bolǵan.

“Qirmandáli” dastanidağı qara sóz benen qosiqlardida Hurliman kóterińki yosh benen aytatuǵın bolǵan. Ashiqliq, mártlik, sózge sheshenlik, sázendelikti, hátte qizlardıń palwanlıǵın sóz etetuǵın bul dastan Hurlimanǵa ayırıqsha unaǵan. Batır qız, sheshen qız, shayır qız, sázende qız Hurlimanniń ideyası bolǵan.

Berdaq baqsı mektebi dástúri menen ushlasıp atırǵan sabaq bar.

Dastannın bul bólimindegi Góroǵlınıń awzınan aytilatuǵın “ Bizge nazlı yardan xabar kelipti, nazlı yar suw ber isheli”, “O Qumar kózli yar kórindi”, “Ópsem lábiń qanaqana”, “Qanat baylap uship keldim”, “Bergen wádeń push boldima”, “Ne derseń”, Aǵa Yunustiń “Alsań násiyatim ketme Góroǵlı” Qirmandalıniń “Túsh óziń suwdan ishe ber” Ashiq Aydinniń “Wáde etken gel yarım, iqrara kózim tústi” qosıqları Hurlimanniń eń jaqsı kórip aytatuǵın qosıqları bolǵan, ol bul qosıqlardı ózine tán, basqa baqsılardı usatpastan óz awılına sheberlik penen atqarǵan.

Hurlimanniń repertuwarında birqansha dástanlar, qosıqlar, namalar, bolǵan bolıwı múmkin. Bul waqıtı menen izertleniwı kerek. Hurliman Berdaq baqsı mektebiniń iri wákili, Berdaqtiń baqsıshılıq dástúrin tikkeley dawam etiwshi óziniń epikalıq repertuwarınıń tereń xalıqlıq baǵdarı menen qaraqalpaq baqsıshılıq iskustvasına úlken úles qosqan baqsı.

Óziniń repertuwarı menen tikkeley Berdaqtiń ustazlıǵında hám jaqınnan kómeginde miynetkesh xalıqtı joqarı estetikeliq sezimlerge tárbiyalawdaǵı Hurlimanniń baqsıshılıq xızmetleri xalqımızdıń yadında mángi saqlanadı. Buǵan dálil: Balası Qarajan baqsını ullı ataqlı baqsı dárejesine jetkerip tárbiyalawı hám xalqımızdın suyikli n baqsısı bolıp jetilisiwinde hám Qarajan baqsınıń ataqlı sazende hám baqsı Aytjan Xojalepesovtı xalıq súygen sazende hám baqsı bolıp taniliwinde ustazlıq etkenin xalıqımız olardıń baqsıshılıq ónerinen shertken sazınan jaqsı biledi.

Xalıq shayırlarınıń Berdaqtı táriyplewleri

Qaraqalpaq xalqında, sonıń ishinde shayırlarımızda xalqımızdıń súyikli ullarınıń biri retinde Berdaqtiń atın barmalla ulıǵlaǵanı bizge belgili.

Berdaq edi shayırlardıń danası,

Sózine iyildi adam balası.

Yamasa: Neshshe sózler ayttı qorıqpay zalimnan,

Shayırlıqta ótpes Maqtumquli onnan, - dep Berdaqtiń qaraqalpaq xalqına eń qadırlı shayıır ekenligin aytqan edi.

“Qırǵzdıń Alatawında shoqqılar kóp. olardıń birewleri biyik bolsa, basqaları onnanda biyik. Xalqımız usı bálent shoqqılardı

“Tuǵ shoqqı”, yaǵniy “Tuw shoqqı”, - dep ataydı. Berdaqta kóp milletli tuwisqan ádebiyatımızdıń tuw shoqqılarınıń biri” – dep bahalaǵan edi. Berdaqtiń shıǵarmaları 1940 – jıldan baslap baspa sózde jariq kóre basladı.

Kele – kele Berdaqtiń dóretpeleri Ózbek, qırǵız, qazaq, túrkmen, rus, gruzin, tatar, noǵay, bashqurt hámde basqa xalıqlar tillerine awdarıldı

Qaraqalpaq xalıq shayıırı Abbaz Dabıylov “Berdaq haqqında qos qosıq”, (1950), S. Nurimbetov “Berdaq shayıır”, (1950) atlı qosıqların al

J . Aymurzaev “ Berdaq ” atli muziykali dramani dóretti . Sonday–aq Ibrayim Yusupov, T Jumamuratov, Nawriz Japaqov hám taǵı’ basqa kóplegen shayirlarda Berdaqti táripledi .

Abbaz Dabilov

Xaliq ushin jirladiń hár túr sóz benen ,

Qiyalap kóp qarap alǵır kóz benen ,

Ájiniyaz , Berdaqtan qalǵan iz benen ,

Qsiq stillerin tapqan shayirsań

- dep Berdaqti bárshe Qaraqalpaq shayirlardıń ustazi sipatında táriypleydi .

Shayirdiń “Berdaqqa” atli shıǵarması -áńǵ- qatardan ibarat bolıp , onıń:

Sari kirpik shapan , belinde túrme ,

Ayaqta aq pushta , basta shógirme ,

Súwrette shekelep, duwtari bizge ,

Ózi shıqtı qalem bolıp Berdaqtiń – degen qosıq qatarlarinan

Berdaq oyi , Berdaq obrazi , kóz aldińa keledi .

“Ala Moynaq duwtar , gúmis shaptırǵan ,

Bes barmaqqa on tórt perde tuttırǵan ,

Namaları tistiń suwin juttırǵan ,

Shákirtleri toyǵa keldi Berdaqtiń .

Shákirt dep oylamań Japaq , Eshjandi ,

Aytip tur Berdaqtan qalǵan dástandı ,

Jańlatıp hawazi , jerdi aspandı ,

Aqlıǵı’ Qarajan bizde Berdaqtiń .

Sonday – aq qaraqalpaq shayirlari ishinen S. Nurimbetovta Berdaqqa arnap “Berdaq” poemasin dóretti. Usi poema Berdaq tuwralı jazılǵan kólemli shıǵarmalardıń bolıp esaplanıladı. Qyasi jazıwshi, shayir shıǵarmaların oqıp qarasaqta, Berdaq tuwralı pikir aytpaǵan, onıń ádebiy miyrasinan nár almaǵan sóz zergerin tabıw qiyin. Olardıń barlıǵınıńda Berdaqti ustaz , kórkem sózdiń sheberi , dep bahalaydı .

#### **Paydalanılǵan ádebiyatlar:**

1. «Jiraw namalari» Qarqalpaqstan baspası 1991j
2. «Japaq baqsı Shamuratov qosıqları hám namalari» Qaraqalpaqstan mádeniyati gazetasi Nókis 1992j.
3. Qabıl Maqsetov «Qaraqalpaq xalqınıń kórkem awız eki dóretpeleri» N. «Bilim» 1996j.
4. Q.Maqsetov «Baqsı jirawlar» kitabı
5. Apraksina O. «Metodika muzikal’noy vospitanie» M.1983
6. N.Musabekov «Muzika tárbiyası» T.1983.